

Badó Attila¹

Az angol egyetemi jogászság empirikus vizsgálata. Recenzió Fiona Cownie: „Legal Academics: Cultures and Identities” című könyvéről²

A *common law* őshazájának jogászsága, különösen az angol *barristerek* és *solicitorok*, hosszú ideje a társadalomtudományok, különösképpen a jogszociológia érdeklődésének középpontjában állnak. Ennek oka, hogy ezek az unikális jogászrendek nemcsak a jogszolgáltatás gyakorlati megvalósításának főszereplői, hanem közvetlen kapcsolatban állnak az igazságszolgáltatással, a jogi normákkal és azok érvényesítésével. A *barristerek* rekrutációja, kultúrája, társadalmi háttere, sajátos attitűdjei, vagy éppen a *solicitorok* ügyfelekkel való kapcsolata azért különösen érdekes, mert ezek érzékelhető hatást gyakorolnak az adott jogrendszer igazságszolgáltatásának minőségére. Ezen szerepek emberközelsége és láthatósága különösen vonzóvá teszi őket a jogszociológia számára, amely így betekintést nyer a jog világának mélyebb rétegeibe is.

Az akadémiai jogászság ezzel szemben gyakran kevésbé vonzza az érdeklődést, mivel a jogelméleti és jogdogmatikai munkák rejtettebb, inkább absztrakt területeket ölelnek fel. Az egyetemi és kutatói szféra kevésbé érzékelteti a társadalmi struktúrákra gyakorolt közvetlen hatást, ezért kevesebb figyelmet kapott a szociológiai vizsgálódásokban.

Mindez annak ellenére van így, hogy az akadémiai jogászság kultúrájának és identitásának jelentősége messze túlmutat az egyetemek és kutatóintézetek falain, hiszen ez a közeg formálja a jövő jogász generációit és befolyásolja a jogtudományi kutatások hatékonyságát is. Az egyetemi jogászság nem csupán a jogászképzés intellektuális hátterét adja, hanem olyan kulturális mintákat és értékrendszert közvetít, amely meghatározza, milyen alapokra épül az új jogásznemzedék szakmai identitása. Az akadémiai jogászkultúra közvetíti a diákok felé a jog társadalmi szerepének megértését, valamint azt, hogy a jogász pályára nem pusztán szakmai, hanem közéleti és morális felelősséggel is jár. A kutatási kultúra minősége és jellege szintén meghatározza a jogtudomány, és közvetve a joggyakorlat fejlődésének irányait. Az akadémiai jogászság identitása és kutatási kultúrája hatással van arra, hogy milyen kérdések kerülnek a figyelem középpontjába, milyen módszertani megközelítéseket alkalmaznak, és hogy mennyire nyitottak a különféle interdiszciplináris megközelítések iránt. Ez a sokszínűség és nyitottság döntő jelentőségű a jogtudományi kutatások hatékonysága szempontjából, mivel a jogi kérdések komplexitása gyakran megkívánja a társadalomtudományok, a gazdaságtudomány, sőt akár a technológiai szakterületek bevonását is.

A fentiek miatt érdemes felhívni a figyelmet Fiona Cownie, immár 20 éve megjelent könyvére, mely az angol jogászság kultúráját, identitását, az oktatásban alkalmazott módszerekhez való viszonyát vizsgálja a 21. században. Recenziót írni általában a frissen megjelenő könyvekről szoktak. Ám azért teszünk kivételt ebben az esetben, mert a szegedi jogszociológiai kutatócsoport egy átfogó, a hazai akadémiai jogászság identitását, attitűdjeit, motivációit, kultúráját feltáró kutatásra készül, aminek „*desktop*” fázisa alkalmat teremt arra, hogy az e területen létező fontosabb szakirodalmi források közül kiválogathassuk az igazán jelentős műveket, melyek a magyar jogszociológiában eddig kevés figyelmet kaptak.

Ez a könyv az akadémiai jogászság belső világát próbálja feltárni, és hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük azt, hogy a jövő jogásztársadalma milyen alapokra épül. A mű nemcsak hiánypótló abban a tekintetben, hogy reflektorfénybe helyezi az egyetemi jogászokat, hanem azért is, mert új szemszögből világítja meg a jogász hivatások közötti különbségeket. Cownie

¹ Intézetvezető egyetemi tanár, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet.

² Cownie, Fiona: *Legal Academics. Cultures and Identities*. Hart Publishing, Oxford, 2004, 227. o. Jelen recenzió DOI száma: 10.59558/jesz.2024.4.249

könyve így fontos hozzájárulás a jogszociológia számára, új szempontokkal gazdagítva e tudományterület diskurzusát. Impulzusokat adhat a magyar egyetemi jogászság világának megértéséhez és kutatásához is.

Természetesen Cownie kutatásai nem előzmény nélküliek, hiszen az 1980-as, de főleg az 1990-es évektől megfigyelhető az angol jogászképző intézményekről szóló írások, kötetek szaporodása, melyek a jogászképzés, és a jogászképzésben közreműködők helyzetében bekövetkező változásokra hívják fel a figyelmet. A „*black letter law*”-val szembeállított „*socio legal studies*” olyan kihívást jelent egy ideje az angol intézményekben, amit többen éppen a *socio legal studies* által preferált módszerekkel igyekeztek megvilágítani. Twining híres munkájában (*Blackstone's Tower: The English Law School*³) az angol jogi oktatást már nem izolált rendszerként elemzi, hanem rávilágít arra, hogy az milyen összefüggésben áll a társadalmi elvárásokkal, a munkaerőpiac követelményeivel, és a jogászi hivatás identitásával. A Birks által szerkesztett kötet (*Pressing Problems in the Law: What Are Law Schools For?*⁴) szintén összhangban áll a *socio-legal studies* szemléletével, bár valamivel eltérő megközelítéssel. A kötet célja az, hogy a jogi oktatás alapvető kérdéseit vitassa meg, így például a jogászképző intézmények szerepét, célját és a jogi képzés társadalmi funkcióját. Ez a fajta megközelítés sem csak a jogtudomány belső logikáját, hanem annak szélesebb társadalmi összefüggéseit és hatásait is tárgyalja.

Maga a most bemutatott kötet szerzője is hozzájárult a jogászképzésről szóló diskurzus erősítéséhez. Az egyik általa szerkesztett kötet 1999-ben jelent meg⁵ (*The Law School – Global Issues, Local Questions*), amely számos *common law* jogrendszerből származó jogtudós véleményét rögzítette a jogi karok jelenéről és jövőjéről. Egy másik munkája⁶ pedig a jogászképzés új fejleményeivel foglalkozott, központi kérdésként kezelve például a nagy számú minőségi publikációt követelő piacvezérelt állami nyomást a jogi karokra.⁷

Fiona Cownie most bemutatott kötete a szerző elmondása szerint azzal a céllal született, hogy az akadémiai jogtudományról rendelkezésre álló tudást az akadémiai jogászok megélt tapasztalatainak feltárásával bővítse.

Cownie könyvének módszertana alaposan megtervezett és több szempontból is újszerű megközelítést alkalmaz, amely lehetővé teszi, hogy az akadémiai jogászság világát empirikus úton feltárja. A szerző az empirikus és elméleti kutatási módszereket ötvözi, ami lehetőséget ad arra, hogy ne csupán az egyetemi jogászok szakmai tevékenységét és oktatói munkáját vizsgálja, hanem a kultúrájuk, identitásuk és szakmai normáik mélyebb rétegeit is megismerje. Mindenekelőtt kvalitatív módszereket alkalmaz, amelyek középpontjában az interjúk és esetvizsgálatok állnak. Az interjúkat gondosan kiválasztott egyetemi jogászokkal készítette, különböző intézmények és szakterületek képviselőivel, hogy sokszínű és átfogó képet kapjon az akadémiai jogászság különböző rétegeiről és perspektíváiról. Az interjúk során nemcsak a jogászi hivatásról és a kutatási prioritásokról kérdezt, hanem számos olyan kérdéstről (beleértve például az akadémiai jogászság öltözködéssel kapcsolatos felfogását is), melyeken keresztül a szakmai identitás és kultúra rejtett aspektusai is plasztikussá válhatnak.

³ Twining, William: *Blackstone's Tower. The English Law School*. Sweet & Maxwell, London, 1994, 210. o.

⁴ Birks, Peter (szerk.): *Pressing Problems in the Law. Vol. 2. What Are Law Schools For?* Oxford University Press, Oxford, 1996, 118. o.

⁵ Cownie, Fiona (szerk.): *The Law School. Global Issues, Local Questions*. Routledge, London, 1999, 267. o.

⁶ Bradney, Anthony – Cownie, Fiona (szerk.): *Transformative Visions of Legal Education*. Blackwell, Oxford, 1988, 169. o.

⁷ Az angol felsőoktatásban a RAE (Research Assessment Exercise) 1986-tól a brit egyetemek és kutatóintézetek kutatási teljesítményének értékelésére létrehozott rendszer volt, mely azzal a céllal jött létre, hogy felmérje az egyes intézményekben zajló kutatás minőségét, és ennek alapján ossza el az állami kutatási finanszírozást. Ezt váltotta fel 2014-től a REF (Research Excellence Framework), ami hasonló céllal működik, de nagyobb hangsúlyt fektet a kutatás társadalmi és gazdasági hatására, valamint az intézmények együttműködési képességére.

Az interjúk mellett Cownie esettanulmányokat is készített különféle jogi kutatások és oktatási projektek vizsgálatával. Ezek az esetek lehetőséget biztosítottak arra, hogy konkrét példákon keresztül mutassa be, miként működik az akadémiai jogászság a gyakorlatban: milyen normák, elvárások és szakmai dilemmák alakítják a jogi oktatók és kutatók mindennapi döntéseit.

Az empirikus adatok elemzéséhez Cownie elméleti keretrendszert is alkalmazott, amely a jogszociológia és a kulturális antropológia eszköztárára épít. Ez a kettős megközelítés segíti abban, hogy az egyetemi jogászság kulturális sajátosságait és identitásának elemeit komplex módon értelmezze, és megértse, hogyan kapcsolódnak ezek a szélesebb társadalmi és intézményi folyamatokhoz. A szerzőt saját elmondása szerint a hiedelmek, értékek és szokások érdeklik, melyek feltárására nincs alkalmasabb eszköz a kvalitatív vizsgálatoknál. Saját tapasztalatait háttérbe szorítva igyekszik betekintést nyújtani a jogi oktatás világába, különösen annak intézményi és kulturális aspektusaiba. Az angolszász jogi egyetemek kulturális színtereit és a jogászok identitásának formálódását vizsgálva Cownie mélyen elmerül a jogi oktatók és kutatók személyes és szakmai énjének összefonódásában. A szerző egyedülálló perspektívája azért is fontos, mert a jogászi hivatás – különösen annak oktatói aspektusa – ritkán kerül ilyen alaposággal terítékre. Cownie azonban úgy tárgyalja e területet, hogy feltárja a rejtett motivációkat, a kulturális különbségeket és az egyes egyetemek jogi karainak mikrokultúráit, miközben értékes felismeréseket oszt meg a jogászok társadalmi felelősségvállalásáról.

A könyv egyik fő erénye, hogy a szerző a kultúra és identitás kapcsolatát nem egyszerűen statikus fogalmakként, hanem folyamatosan fejlődő, egymásra ható elemekként kezeli. A szerző bemutatja, hogyan változik és fejlődik a jogi oktatók identitása az akadémiai struktúrák, intézményi politikák és társadalmi elvárások nyomása alatt. Különösen figyelemreméltó Cownie elemzése arról, hogyan hatnak egymásra az egyetemi intézmények különböző hagyományai, a helyi kulturális tényezők és a személyes identitások. A brit és amerikai jogi egyetemek közötti eltéréseket is jól mutatja be: míg a brit oktatási rendszer hagyományorientált, az amerikai jogi karok általában nyitottabbak a változásokra, és több szabadságot biztosítanak az oktatóknak. Az ilyen eltérések alapvetően befolyásolják az ott dolgozó jogászok identitását és szerepfelfogását is.

A könyvben különösen érdekesek azok a fejezetek, amelyek az oktatás és kutatás szerepét és az ezekkel kapcsolatos egyetemi elvárásokat tárgyalják. A szerző részletesen elemzi, hogyan befolyásolja a különböző intézmények oktatási fókuszja az oktatók önképét és identitását. Egy kutatásorientált egyetemen például az oktatók gyakran erősebben azonosulnak kutatói szerepükkel, míg a tanításorientált intézményekben sokkal inkább az oktatásra helyezik a hangsúlyt. Ez az identitásbeli különbség hatással van arra is, hogy az oktatók milyen kapcsolatot alakítanak ki a hallgatókkal, és milyen módon közvetítik a szakma etikai és társadalmi dimenzióit.

Cownie könyvének egyik központi kérdése az akadémiai jogászi hivatás társadalmi felelősségvállalása. A szerző elemzi, hogyan viszonyulnak az oktatók a társadalmi igazságosság és a jogászi felelősség kérdéseire, és hogyan építik be ezeket a szempontokat a tanítási gyakorlatukba. A jogi oktatás célja nem csupán a hallgatók felkészítése a szakmai kihívásokra, hanem annak elősegítése is, hogy a jövő jogászai érzékenyek legyenek a társadalmi egyenlőtlenségekre és az igazságszolgáltatás etikai dilemmáira. Cownie rávilágít arra, hogy a különböző intézményi kultúrák miként segíthetik vagy akadályozhatják ezt a törekvést, és bemutatja, hogy az oktatók személyes és szakmai identitása hogyan tükröződik a társadalmi kérdésekkel kapcsolatos álláspontjaikban.

A szerző sok esetben empirikus adatokkal és saját interjúival támasztja alá megállapításait, amelyeket különböző intézmények jogi oktatóival készített. Ezek az interjúk betekintést nyújtanak a jogi oktatás intézményi dinamikájába és segítenek megérteni, milyen belső és külső tényezők határozzák meg a jogászi identitást. Az empirikus alapú megközelítés

nemcsak hitelesebbé, hanem személyesebbé is teszi a könyvet, hiszen az olvasó számára lehetőséget biztosít arra, hogy a különböző nézőpontok által árnyalt képet kapjon a jogi oktatás és identitás kérdéseiről.

Cownie figyelmet szentel a nemek közötti különbségeknek és a női jogászok akadémiai életben betöltött szerepének. A szerző elemzi a női oktatók előtt álló kihívásokat, beleértve a szakmai érvényesülés nehézségeit, az előítéleteket és a munkakörülményekből fakadó egyenlőtlenségeket. Bemutatja, hogyan próbálnak a női oktatók megfelelni a magas szakmai elvárásoknak, miközben szembe kell nézniük a patriarchális struktúrák és hagyományok nyomásával. Ez a perspektíva különösen fontos, hiszen a jogi oktatás világában tapasztalható rendszerszintű egyenlőtlenségek rávilágítanak arra is, hogy milyen széles körű változtatásokra lenne szükség ahhoz, hogy a jogász szakma valóban befogadó legyen. A szerző továbbá arra is kitér, hogy a nemek közötti egyenlőtlenségek nemcsak a női jogászok előmenetelét befolyásolják, hanem a jogász identitásról alkotott képet is formálják. Az a tény, hogy a férfiak dominanciája még mindig érezhető a jogi egyetemeken, hozzájárul ahhoz, hogy a női oktatók gyakran kényszerüljenek identitásuk újragondolására, és olyan szerepeket kell vállalniuk, amelyekben meg kell találniuk a kompromisszumot a szakmai és személyes elvárások között.

A könyv záró fejezetében a szerző részletesen elemzi az intézményi kultúrák és a jogász identitások sokféleségét. Bemutatja, hogy a jogi oktatók identitása nem egy homogén kép, hanem egy összetett és változatos struktúra, amelyet számos külső és belső tényező formál. A különböző egyetemeken tapasztalható kulturális eltérések rávilágítanak arra, hogy mennyire fontos az intézményi közeg szerepe a jogász identitás kialakulásában és a jogi oktatók szakmai elkötelezettségében. Cownie úgy érvel, hogy az egyetemi kultúrák olyan dinamikus környezetet jelentenek, amelyekben a jogi oktatók különféle szerepekbe kerülhetnek, és azonosulhatnak vagy elutasíthatnak bizonyos értékeket. Ez a sokszínűség segít megérteni, hogy a jogász identitás hogyan formálódik az akadémiai szférában.

A „*Legal Academics: Culture and Identities*” című könyv érdekesítő munka, amely betekintést nyújt a jogász identitás, a társadalmi felelősségvállalás és az intézményi kultúrák összefüggéseibe. A szerző átfogóan és érzékenyen közelíti meg a jogi oktatás kulturális és identitásbeli kérdéseit, amelyek révén az olvasó alapos és hiteles képet kap az angol egyetemi jogászságról. A könyv különösen ajánlható a jogászképzésben dolgozók, valamint mindazok számára, akik érdeklődnek az akadémiai kultúrák és a szakmai identitások összetett kérdései iránt. Cownie munkája gondolatébresztő, amely jelentős hozzájárulást jelent a jogi oktatásról és annak kulturális dimenzióiról szóló szakirodalomban.

Irodalomjegyzék

Cownie, Fiona (szerk.): *The Law School. Global Issues, Local Questions*. Routledge, London, 1999, 267. o.

Cownie, Fiona: *Legal Academics. Cultures and Identities*. Hart Publishing, Oxford, 2004, 227.

Birks, Peter (szerk.): *Pressing Problems in the Law. Vol. 2. What Are Law Schools For?* Oxford University Press, Oxford, 1996, 118. o.

Bradney, Anthony – Cownie, Fiona (szerk.): *Transformative Visions of Legal Education*. Blackwell, Oxford, 1988, 169. o.

Twining, William: *Blackstone's Tower. The English Law School*. Sweet & Maxwell, London, 1994, 210. o.